

Marta Laskowska*

Akademia Wymiaru Sprawiedliwości

Czynniki podlegające ocenie i kwalifikacji w postępowaniu sądowym o rozwiązanie przysposobienia – badania akt spraw prowadzonych przez sądy rejonowe miasta Warszawy

1. Wprowadzenie

Przysposobienie to instytucja prawa rodzinnego, która ma na celu stworzenie między przysposabiającym a przysposobionym takiego stosunku, jak stosunek między rodzicami a dziećmi. Dzięki temu dziecko osierocone lub pozbawione z różnych względów rodzica/rodziców ma możliwość ponownego wychowywania się w środowisku rodzinnym, a tym samym doświadczania rodzinnego ciepła, opieki, troski i miłości. Głównym celem przysposobienia jest zatem dobro dziecka, zapewnienie mu poczucia przynależności i stabilności, a także stworzenie jak najlepszych warunków do harmonijnego rozwoju oraz zaspokojenie jego potrzeb¹.

* ORCID: 0000-0003-3697-116X; e-mail: marta.laskowska@aws.edu.pl

¹ Por. M. Arczewska, *Dobro dziecka jako przedmiot troski społecznej*, Zakład Wydawniczy Nomos, Kraków 2017, s. 317; H. Op de Beeck, K. Herbots, S. Lembrechts, N. Willems, K. Wlieghe, *Najlepiej pojęty interes – między teorią a praktyką*, „Dziecko Krzywdzone. Teoria, Badania, Praktyka” 2017, t. 16, nr 2, s. 145; S.L. Stadniczeńko, *Prawo dziecka do wychowania w rodzinie* [w:] *Konwencja o prawach dziecka. Wybór zagadnień (artykuły i komentarze)*, red. S.L. Stadniczeńko, Biuro Rzecznika Praw Dziecka, Warszawa 2015, s. 89.

W pewnych okolicznościach może się jednak zdarzyć, że adopcja, która miała stworzyć trwałe i nierozzerwalne więzi rodzinne na całe życie, z różnych względów nie jest prawidłowa i wymaga ingerencji sądu. W takich sytuacjach może dojść do próby rozwiązania przysposobienia, które będzie trudnym, skomplikowanym i emocjonalnie obciążającym procesem, ponieważ dotyczy najważniejszej sfery życia dziecka – jego relacji z rodzicami. Z przeprowadzonej kwerendy naukowej wynika, że spraw dotyczących rozwiązania przysposobienia jest niewiele, co jednak nie umniejsza ich znaczenia ani potrzeby podejmowania dalszych badań w tym zakresie.

Zgodnie z ustawą z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (tekst jedn.: Dz. U. z 2023 r., poz. 2809, ze zm.; dalej: k.r.o.) możliwe jest rozwiązanie przysposobienia pełnego lub niepełnego. W przypadku przysposobienia pełnego przysposobiony staje się dzieckiem przysposabiającego oraz członkiem jego rodziny, a więzi prawne z dotychczasową rodziną zostają zerwane (art. 121 k.r.o.). Prawa te nie ustają jednak względem małżonka, którego dziecko zostało przysposobione przez drugiego małżonka oraz względem jego krewnych (art. 121¹ § 1 k.r.o.). Przysposobienie niepełne rodzi natomiast stosunek między przysposabiającymi a przysposobionym, dlatego dziecko nie zyskuje „nowych” krewnych ani rodzeństwa w rodzinie przysposabiających. Skutki adopcji rozciągają się na zstępnych przysposobionego, co oznacza, że przysposabiający będą formalnie ich dziadkami (art. 124 § 1 k.r.o.). Dotyczy to także dalszych zstępnych. Jednocześnie przysposobiony zachowuje prawa i obowiązki względem swoich biologicznych krewnych, a jego biologiczni krewni względem niego².

Nie jest natomiast możliwe rozwiązanie przysposobienia całkowitego, które może zostać orzeczone w sytuacji, gdy rodzice biologiczni wyrażą zgodę na adopcję bez wskazywania konkretnego przysposabiającego (tzw. zgoda blankietowa) lub gdy są nieznanymi, nie żyją, pozostawili bądź porzucili dziecko, np. w „oknie życia”, a sąd uzna adopcję za zgodną z dobrem dziecka³. W jego wyniku pomiędzy przysposabiającymi i ich krewnymi a dzieckiem powstaje taka sama relacja prawna jak w przypadku adopcji pełnej. Przysposobienie całkowite jest więc najszerszą formą przysposobienia, w której nowe pochodzenie dziecka całkowicie eliminuje pochodzenie naturalne⁴. Ponadto nie jest możliwe uznanie ojcostwa przysposobionego lub jego ustalenie przez sąd, zaprzeczenie jego pochodzenia czy też ustalenie bezskuteczności uznania ojcostwa (art. 124¹ k.r.o.).

W kodeksie rodzinnym i opiekuńczym ustawodawca wskazuje, że rozwiązania przysposobienia można żądać z ważnych powodów i tylko wówczas, gdy skutek niego nie ucierpi dobro małoletniego dziecka (art. 125¹ k.r.o.). W związku z tym określono dwie

² Biuro Analiz, Dokumentacji i Korespondencji, *Przysposobienie i piecza zastępcza w Polsce*, Warszawa 2021, s. 6.

³ Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, *Adopcja drogą do rodzicielstwa. Informator dla kandydatów do przysposobienia dziecka*, Warszawa 2017, s. 4.

⁴ Biuro Analiz, Dokumentacji i Korespondencji, *Przysposobienie...*, s. 12.

kluczowe przesłanki. Pierwsza z nich ma charakter pozytywny i odnosi się do zaistnienia ważnych powodów. Oznacza to, że pojawienie się pewnych istotnych okoliczności stanowi podstawę do rozwiązania przysposobienia⁵. Przesłanka ważnych powodów ma charakter ogólny i jest niezdefiniowanym zwrotem szacunkowym. Gdy prawo opiera się na tego typu zwrotach, powstaje pewien luz decyzyjny związany z ustaleniem, czy dane zjawisko bądź czyn mieszczą się w zakresie użytego terminu⁶. Wskazanie ważnych powodów wymaga zatem kwalifikacji, czyli określenia w przybliżeniu stopnia natężenia lub wielkości danego faktu⁷. Ocenie w tym zakresie podlega stopień, zakres i siła wystąpienia danego faktu, aby mógł on zostać uznany za ważny, a nie powód w ogóle⁸. Kwalifikacji oceniającej dokonuje sąd, który na podstawie zebranych informacji, posiadanej wiedzy, doświadczenia oraz linii orzeczniczej ustala, czy zaistniały ważne powody⁹.

W tym kontekście, zgodnie z analizą orzecznictwa i poglądów doktryny, za ważne powody uznaje się szczególnie istotne okoliczności, które uniemożliwiają dalsze funkcjonowanie więzi rodzinnej¹⁰. Są to w szczególności:

- całkowity, trwały i nieodwracalny rozkład więzi rodzinnej (brak relacji emocjonalnej, wrogość, nienawiść, brak zaufania)¹¹;
- choroba lub upośledzenie psychofizyczne dziecka – jeśli całkowicie uniemożliwia zbudowanie relacji rodzinnej¹²;
- odnalezienie się rodziców biologicznych przysposobionego dziecka, jeśli ich powrót będzie służył dziecku¹³.

Aby zapobiegać instrumentalnej ocenie, w orzecznictwie i doktrynie wyraźnie wskazano, jakich okoliczności nie należy uznawać za ważne powody. Są to m.in.:

⁵ H. Ciepla, *Artykuł 125 [w:] Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. K. Piasecki, LexisNexis, Warszawa 2011.

⁶ Z. Ziemiński, *Wstęp do aksjologii dla prawników*, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1990, s. 214.

⁷ A. Choduń, A. Gomułowicz, A. Skoczylas, *Klauzule generalne i zwroty nieokreślone w prawie podatkowym i administracyjnym. Wybrane zagadnienia teoretyczne i orzecznicze*, Wolters Kluwer, Warszawa 2003, s. 22.

⁸ L. Leszczyński, *Stosowanie generalnych klauzul odsyłających*, Wolters Kluwer, Kraków 2001, s. 25–26, 152–154.

⁹ Zob. H. Dolecki, *Art. 125 [w:] Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. H. Dolecki, T. Sokołowski, Wolters Kluwer, Warszawa 2013, s. 858; E. Holewińska-Łapińska, *Rozwiązanie stosunku przysposobienia w orzecznictwie sądów powszechnych w latach 2010–2011*, „Prawo w Działaniu. Sprawy Cywilne” 2013, t. 14, s. 122.

¹⁰ Wyrok SN z dnia 15 maja 1973 r., II CR 183/73, LEX nr 1673141; wyrok SN z dnia 16 lutego 1976 r., IV CR 10/76, LEX nr 2006.

¹¹ Wyrok SN z dnia 8 grudnia 1999 r., II CKN 711/97, LEX nr 519953; wyrok SN z dnia 5 września 1975 r., I CR 526/75, LEX nr 1963; J. Zajączkowska-Burtowy, *Ustawowe formy kontaktów z dzieckiem [w:] eadem, Kontakty z dzieckiem. Prawa i obowiązki*, Wolters Kluwer, Warszawa 2020.

¹² Wyrok SN z dnia 16 listopada 1966 r., I CR 385/66, LEX nr 4601; uchwała SN – Izba Cywilna z dnia 9 czerwca 1976 r., III CZP 46/75, LEX nr 1966; R. Łukasiewicz, *Dobro dziecka a interesy innych podmiotów w polskiej regulacji prawnej przysposobienia*, Wolters Kluwer, Warszawa 2019, s. 270.

¹³ Wyrok SN z dnia 17 grudnia 1965 r., I CR 309/65, LEX nr 374.

- rozkład pożycia małżeńskiego przysposabiających czy też przysposabiającego z matką lub ojcem przysposobionego¹⁴;
- trudności ekonomiczne przysposabiających, nawet jeśli są znaczne¹⁵;
- narodziny biologicznych dzieci przysposabiającego/przysposabiających¹⁶;
- trudności wychowawcze i niewłaściwe zachowanie przysposobionego dziecka, chyba że spowodowały one trwałe zerwanie więzi¹⁷.

Ważne powody powinny wykraczać poza naturalne trudności czy kryzysy rodzinne, muszą być odpowiednio uzasadnione oraz ocenione w świetle drugiej przesłanki, jaką jest klauzula dobra dziecka¹⁸. Klauzula ta odgrywa fundamentalną rolę w procesie o rozwiązanie przysposobienia i stanowi podstawę decyzji stosowania prawa, mimo że jest niedookreślonym zwrotem odsyłającym do systemu ocen lub norm pozaprawnych, które wyrażają określone wartości, powszechnie akceptowane w społeczeństwie¹⁹. Ocena dobra dziecka jest zatem uzależniona od społecznego pojmowania dziecka oraz jego miejsca w rodzinie i społeczeństwie, co może się zmieniać wraz ze wzrostem świadomości społecznej bądź postępowaniem naukowym. Klauzula dobra dziecka ma więc złożoną strukturę, uzależnioną od zmian, co sprawia, że jej całkowite zdefiniowanie jest niemożliwe²⁰. Należy jednak podejmować próby jej szerszego opisu ujęcia²¹. Adresatem klauzuli dobra dziecka w procesie o rozwiązanie przysposobienia jest sędzia rodzinny, który musi uwzględnić jej nakaz, ocenić wartości oraz podjąć decyzję optymalną w sytuacji, w jakiej znalazło się dziecko²².

W świetle poglądów formułowanych w różnych obszarach nauki można wskazać, że analizując i określając dobro dziecka, należy wziąć pod uwagę różne czynniki, które

¹⁴ Wyrok SN z dnia 22 marca 2001 r., V CKN 369/00, LEX nr 52488; K. Gromek, *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2018, art. 125, nb. 39.

¹⁵ G. Jędrejek, *Kodeks rodzinny. Komentarz*, Wolters Kluwer, Warszawa 2017, art. 125, s. 871.

¹⁶ R. Moszyński, *Przysposobienie*, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1954, s. 44.

¹⁷ Zob. Wyrok SN z dnia 13 września 2017 r., IV CSK 191/17, LEX nr 2398362; wyrok SN z dnia 6 września 1968 r., I CR 249/68, LEX nr 167411; wyrok SN z dnia 8 stycznia 1981 r., II CR 574/80, LEX nr 8295; wyrok SN z dnia 5 kwietnia 1972., I CR 679/71, LEX nr 7079; wyrok SN z dnia 12 października 1977 r., II CR 390/77, LEX nr 8010; wyrok SN z dnia 22 marca 2001 r., V CKN 369/00, LEX nr 52488.

¹⁸ H. Ciepła, *Artykuł 125...*

¹⁹ Por. A. Piaskowy, *Klauzule generalne w projekcie nowego kodeksu cywilnego*, „Transformacje Prawa Prywatnego” 2021, nr 3, s. 50–51; M. Bielecki, *Dobro dziecka jako przesłanka korzystania z jego prawa do wolności religijnej*, „Studia z Prawa Wyznaniowego” 2004, nr 7, s. 235.

²⁰ Por. M. Zajęcki, *Aksjologiczna interpretacja prawa (studium z metodologii i teorii prawa)*, Wydawnictwo Naukowe Semper, Warszawa 2017, s. 193.

²¹ Zob. M. Andrzejewski, *Application of the Clause of the Good of the Child: Reflections Inspired by the Decision of the Supreme Court on the Creation of Foster Families*, „Studia Iuridica Lublinensia” 2021, nr 5, s. 35.

²² Zob. Z. Ziemiński, *Unormowania prawne a unormowania moralne w sferze prawa rodzinnego PRL*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1977, z. 39, s. 21; M. Drózd, K. Pilarz, *Znaczenie klauzuli „dobra dziecka” w prawie rodzinnym krajowym i międzynarodowym na podstawie instytucji przysposobienia* [w:] *Klauzule generalne w prawie krajowym i obcym*, red. L. Zacharko, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2016, s. 38.

będą miały wpływ na prawidłowy rozwój fizyczny i szeroko pojęty rozwój psychiczny dziecka²³. Koncentrują się one wokół trzech kluczowych obszarów²⁴:

- 1) środowiska rodzinnego, obejmującego: bezpieczeństwo fizyczne, bezpieczeństwo finansowe, bezpieczeństwo psychiczne i emocjonalne, w tym jakość relacji w rodzinie, metody wychowawcze oraz ogólną atmosferę domową;
- 2) indywidualnych cech dziecka, takich jak: jego potrzeby, wyrażana wola i uczucia, wiek, aktualny stan psychofizyczny, zachowanie i stosunek do bliskich, trudności rozwojowe lub edukacyjne, problemy wychowawcze, predyspozycje rozwojowe;
- 3) szerszego środowiska społecznego, obejmującego: relacje rówieśnicze i ich dynamikę, warunki edukacyjne, funkcjonującą wokół dziecka sieć społeczną i jej oddziaływanie oraz wpływ.

Należy także podkreślić, że dobro dziecka ma w polskim systemie prawnym charakter nadrzędny, dlatego zawsze powinno mieć pierwszeństwo przed interesami innych osób i instytucji. Wynika to głównie z faktu, że dziecko ze względu na swoją niedojrzałość fizyczną i umysłową wymaga szczególnej opieki i troski. Nawet jeśli pojawiają się sprzeczne interesy, to właśnie potrzeby dziecka powinny stanowić priorytet. Nie oznacza to, że prawa innych osób powinny być pomijane, ale ich uwzględnienie musi nastąpić z zachowaniem nadrzędności dobra dziecka²⁵.

Podsumowując, sąd w procesie rozwiązania przysposobienia musi dokonać oceny, kwalifikacji i szacunku istotności ważnych powodów oraz oceny dobra dziecka, co oznacza, że jego ustalenia i kryteria muszą być dostosowane do konkretnej sytuacji oraz ustalonych okoliczności faktycznych. Dzięki temu podejmowane działania będą miały charakter jednostkowy i odnosiły się do faktów, które zaszły w danej sytuacji. Takie podejście pozwala również, aby każde rozstrzygnięcie było wydawane z myślą o konkretnym dziecku i jego położeniu²⁶. Dlatego istotne jest postępowanie

²³ Zob. W. Stojanowska, *Rozwód a dobro dziecka*, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1979, s. 27; S.L. Stadniczeńko, *Prawo dziecka...*, s. 89; J. Bodio, *Pojęcie dobra dziecka w postępowaniu opiekuńczym – zarys problematyki* [w:] *Honeste Procedere. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Kazimierzowi Lubińskiemu*, red. A. Laskowska-Hulisz, J. May, M. Mrówczyński, Wolters Kluwer, Warszawa 2018, s. 67–84.

²⁴ H. Op de Beec, K. Herbots, S. Lembrechts, N. Willems, K. Wlieghe, *Najlepiej pojęty interes...*, s. 127 i nn.; A. Pisarska, *Psychologiczne i prawne aspekty dobra dziecka*, „Kwartalnik Naukowy Fides et Ratio” 2020, vol. 41, nr 1, s. 231–233; M. Arczewska, *Dobro dziecka...*, s. 317 i nn.; W. Stojanowska, *Rozwód a dobro...*, s. 27; J. Bodio, *Pojęcie dobra dziecka...*; postanowienie SN z dnia 24 listopada 2016 r., II CA 1/16, OSNC 2017, nr 7–8, poz. 90.

²⁵ Art. 3 § 1–2 Konwencji o prawach dziecka, przyjętej przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r. (Dz. U. z 1991 r. Nr 120, poz. 526); wyrok TK z dnia 28 kwietnia 2003 r., K 18/02, OTK-A 2003, nr 4, poz. 32; W. Stojanowska, *Dobro dziecka jako instrument wykładni norm konwencji o prawach dziecka oraz prawa polskiego i jako dyrektywa jego stosowania* [w:] *Konwencja o prawach dziecka. Analiza i wykładnia*, red. T. Smyczyński, Ars boni et aequi, Poznań 1999, s. 83–84.

²⁶ Por. I. Długoszevska, *Dobro dziecka jako wyłączna przesłanka ograniczenia władzy rodzicielskiej* [w:] *eadem, Przesłanki oraz skutki ograniczenia i pozbawienia władzy rodzicielskiej*, LexisNexis, Warszawa 2012; A. Choduń, A. Gomułowicz, A. Skoczylas, *Klauzule generalne...*, s. 37; L. Leszczyński, *Pojęcie klauzuli generalnej*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska” 1991, vol. 38, nr 12, s. 162.

dowodowe, które pozwala na dokładne poznanie sytuacji dziecka oraz jej zrozumienie. Bez precyzyjnego ustalenia stanu faktycznego decyzje sądu mogłyby być nietrafne, nieadekwatne do rzeczywistych potrzeb dziecka i opierałyby się jedynie na ogólnych założeniach.

Dokładne ustalenie sytuacji dziecka w postępowaniu o rozwiązanie przysposobienia wymaga, aby zebrany w toku postępowania dowodowego materiał pochodził z różnych źródeł, był rzetelny i obiektywny²⁷. Ponadto, jako że sprawy te dotyczą ustania stosunków między rodzicami a dziećmi, duże znaczenie ma nie tylko przesłuchanie stron i świadków, ale także udział specjalistów oraz wysłuchanie małoletniego²⁸. Tak zróżnicowany materiał dostarcza pełniejszego obrazu sytuacji, pozwala zachować obiektywizm i zwiększa wiarygodność ustaleń.

2. Metodologia badań własnych

Podjęte badania ulokowano w nurcie jakościowym, w strategii badawczej studium wielokrotnego przypadku²⁹. W ramach tej strategii przedmiotem analizy mogą być konkretne zdarzenia, osoby czy zjawiska charakteryzujące się określonymi cechami, organizacje, instytucje, procesy oraz wprowadzane zmiany, takie jak nowe przepisy. W związku z tym uznano, że ta strategia jest odpowiednia dla problematyki rozwiązania przysposobienia.

Celem badań była wieloaspektowa analiza procesu zbierania informacji w postępowaniu dowodowym rozwiązania przysposobienia, pozwalająca na wyodrębnienie kategorii informacji, które mają kluczowe znaczenie dla decyzji sądu w tym procesie. Główny problem badawczy sformułowano w pytaniu: „Jakie informacje rozważa sąd, dokonując oceny dobra dziecka i kwalifikacji ważnych powodów w procesie rozwiązania przysposobienia?”. Osiągnięcie zamierzonego celu badawczego było możliwe poprzez:

- 1) zidentyfikowanie źródeł zebranych informacji oraz określenie, jakie fakty zawiera każdy materiał dowodowy i kogo one dotyczą;

²⁷ Por. J. Białas, M. Górczyńska, D. Witko, *Badanie dobra dziecka w postępowaniach detencyjnych. Standardy międzynarodowe i krajowe oraz propozycja procedury badania dobra dziecka w postępowaniach dotyczących umieszczenia cudzoziemców w ośrodkach strzeżonych w Polsce*, Helsińska Fundacja Praw Człowieka, Warszawa 2020, s. 20.

²⁸ Por. Komisja Europejska, Dyrekcja Generalna ds. Sprawiedliwości i Rada Europy, Wytyczne Komitetu Ministrów Rady Europy w sprawie wymiaru sprawiedliwości przyjaznego dzieciom przyjęte przez Komitet Ministrów Rady Europy w dniu 17 listopada 2010 r. wraz z uzasadnieniem, s. 23, 68–69, <https://data.europa.eu/doi/10.2838/28483> (dostęp: 11.07.2024); J. Zermatten, *The Best Interests of the Child. Literal Analysis, Function and Implementation*, Working Report 2010, s. 24, https://www.korczak.fr/m5prod/colloques_afjk/palais-bourbon_20nov2010/doc_interet-superieur-de-l-enfant/zermatten-jean_art3-the-best-interests-of-child_46p_en.pdf (dostęp: 11.07.2024); G. Lansdown, *Every Child's Right to Be Heard. A Resource Guide on the UN Committee on the Rights of the Child General Comment No. 12*, Save the Children UK, London 2011, s. 30, 39, 62.

²⁹ Zob. K. Konecki, *Studia z metodologii badań jakościowych. Teoria ugruntowana*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2000, s. 127–128.

- 2) określenie, do jakich aspektów życia dziecka i jego rodziny odnoszą się zebrane informacje oraz jakich okresów dotyczą;
- 3) rozpoznanie, które informacje (elementy) można uznać za kluczowe w podejmowaniu ostatecznej decyzji przez sąd.

Jako główną metodę badawczą zastosowano analizę dokumentów – akt sądowych traktowanych jako dane zastane, co oznacza, że badacz nie ma wpływu na proces ich powstawania ani na zawarte w nich informacje³⁰. Proces badawczy obejmował kodowanie w dwóch etapach: wstępne (nadawanie nazw każdemu wierszowi lub segmentowi danych) i skoncentrowane (wyodrębnienie kluczowych kodów do analizy i interpretacji)³¹. W trakcie kodowania tworzono także noty teoretyczne, zawierające wnioski i powiązania między poszczególnymi kodami³².

W badaniu zastosowano celowy dobór próby, zakładając, że kluczowe jest ustalenie sytuacji faktycznej dziecka, a proces o rozwiązanie przysposobienia stanowi jego kontekst czasowy i zdarzeniowy. W związku z powyższym badaniem objęto akta spraw rejonowych sądów rodzinnych, właściwych do rozpatrywania spraw o rozwiązanie przysposobienia. Przyjęto, że badanie będzie obejmowało kilka typów przypadków. Dobór kolejnych prób umożliwił bowiem ujęcie dobra dziecka w odmiennych okolicznościach procesu, a tym samym pozwala na wskazanie przykładów odpowiadających konstruktywnemu teoretycznemu. Próbką badawczą obejmowała sprawy, w których:

- 1) zapadł wyrok oddalający powództwo o rozwiązanie przysposobienia,
- 2) zapadł wyrok uznający powództwo i rozwiązano przysposobienie,
- 3) postępowanie umorzono,
- 4) powództwo o rozwiązanie przysposobienia wniósł przysposabiający,
- 5) powództwo o rozwiązanie przysposobienia wnieśli obydwój przysposabiający,
- 6) powództwo o rozwiązanie przysposobienia wniósł opiekun przysposobionego.

Ze względu na niewielką liczbę takich spraw badaniem objęto akta postępowań sądów rejonowych w całej Warszawie w latach 2006–2018, zakładając, że największa w kraju liczba mieszkańców miasta zapewni wystarczającą różnorodność przypadków w tym samym przedziale czasowym. Wydzielenie tego okresu umożliwiło analizę w oparciu o jednolite przepisy prawne oraz uwzględnienie zmian społecznych po transformacji ustrojowej i gospodarczej, które wpływały na życie rodzinne i relacje rodzicielskie. Jednocześnie okres obejmujący trzynaście lat jest wystarczająco długi, aby przeprowadzić miarodajne badanie. Ostatecznie uzyskano dostęp do trzydziestu trzech akt, które podzielono na sprawy dotyczące małoletnich i pełnoletnich. Badaniem objęto jedenaście spraw małoletnich: w dwóch postępowania umorzono,

³⁰ Por. G. Gibbs, *Analizowanie danych jakościowych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2011, s. 13; M. Łobocki, *Wprowadzenie do metodologii badań pedagogicznych*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2001, s. 86.

³¹ Zob. K. Charmaz, *Teoria ugruntowana. Praktyczny przewodnik po analizie jakościowej*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2009, s. 63–66, 79, 81.

³² Por. K. Konecki, *Studia z metodologii...*, s. 55–56.

w czterech rozwiązano przysposobienie, a w pozostałych oddalono powództwo. Czas trwania przysposobienia wahał się od dwóch do czternastu lat. Pięć spraw dotyczyło rozwiązania przysposobienia pasierba, a pozostałe wspólnych małżonków.

W badaniach wykorzystano metodę formalno-dogmatyczną, polegającą głównie na analizie norm prawa polskiego oraz ich wykładni w oparciu o orzecznictwo sądowe i poglądy doktryny. W ten sposób zbadano instytucję rozwiązania przysposobienia, ze szczególnym uwzględnieniem przesłanek jej dopuszczalności oraz sposobu interpretacji i oceny tych przesłanek przez sądy. Podjęto również próbę pogłębionego opisu tych przesłanek.

Ze względu na ograniczony zasięg terytorialny oraz niewielką liczbę spraw uzyskane wyniki mają charakter eksploracyjny i nie spełniają kryteriów reprezentatywności, co należy mieć na uwadze przy ich interpretacji. Mimo tych ograniczeń analiza dostarcza istotnych wskazań, które mogą stanowić punkt wyjścia dla dalszych pogłębionych badań o szerszym zasięgu.

3. Wyniki badań

Postępowanie dowodowe stanowi kluczowy element procesu dotyczącego rozwiązania przysposobienia. Sąd na podstawie zgromadzonych materiałów ustala stan faktyczny sytuacji, w której znalazło się dziecko oraz różne okoliczności z tym związane. Efektem tych działań jest podjęcie ostatecznej decyzji i wydanie rozstrzygnięcia. Z przeprowadzonych badań aktowych wynika, że w procesie o rozwiązanie przysposobienia osoby małoletniej materiał dowodowy stanowiły: przesłuchania stron, przesłuchania świadków, opinie Rodzinnego Ośrodka Diagnostyczno-Konsultacyjnego (RODK)³³, wysłuchania małoletnich, przesłuchania biegłego/biegłych, wywiady środowiskowe, opinie z Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego (MOW), opinie z Młodzieżowego Ośrodka Socjoterapeutycznego (MOS), informacje dotyczące nauki małoletniego (orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego, opinie szkolne, świadectwa szkolne), postanowienia o przysposobieniu/akta spraw o przysposobienie, akta spraw rozwodowych rodziców małoletniego, akta spraw opiekuńczych małoletnich, postanowienia o ograniczeniu władzy rodzicielskiej.

3.1. Wywiad środowiskowy

Wywiad środowiskowy jest zazwyczaj pierwszą czynnością zlecaną przez sąd ustanowionemu kuratorowi. Polega on na przeprowadzeniu rozmowy z członkami rodziny – małoletnim, powodem/powodami, rodzicem biologicznym oraz rodzeństwem w celu

³³ Z uwagi na niekonstytucyjność działalności RODK 1 czerwca 2016 r. w strukturach sądów okręgowych rozpoczęły działalność opiniodawcze zespoły specjalistów sądowych. Skład zespołu stanowią niezależni od sądu specjaliści w zakresie pedagogiki, psychologii, psychiatrii, psychiatrii dzieci i młodzieży, pediatrii, medycyny rodzinnej oraz chorób wewnętrznych. We wszystkich analizowanych sprawach występowały opinie RODK.

uzyskania informacji o małoletnim i jego otoczeniu. Z analizy wynika, że wywiad środowiskowy został przeprowadzony w siedmiu sprawach, natomiast w pozostałych czterech nie został zlecony. W analizowanych przypadkach wywiady były przeprowadzane w miejscu zamieszkania małoletniego. W niektórych sytuacjach, gdy powódzstwo wniósł rodzic przysposabiający pasierba i mieszkał oddzielnie, wywiad odbywał się również w jego aktualnym miejscu zamieszkania. Polegał on na bezpośredniej rozmowie z członkami rodziny. W jednej sprawie kurator przeprowadził rozmowę z małoletnim telefonicznie, ponieważ przebywał on w MOW.

Sprawozdania z przeprowadzonych wywiadów najczęściej zawierały informacje o rodzicach – ich wykształceniu, pracy, uzależnieniach, postawach wychowawczych oraz relacjach między nimi. Istotne były też informacje o stosunku rodziców do małoletniego oraz powodach wniesienia pozwu o rozwiązanie przysposobienia. Kuratorzy zbierali ponadto dane dotyczące przysposobienia – dlaczego przysposabiający zdecydowali się na adopcję, jak to argumentowali, czy byli świadomi konsekwencji przysposobienia, czy nawiązali relację z przysposobionym oraz czy zdawali sobie sprawę z ewentualnych trudności, w szczególności tych związanych z wychowaniem i funkcjonowaniem dziecka. Kuratorzy pytali rodziców o ewentualne zaburzenia małoletniego i prowadzone w tym zakresie leczenie – czy małoletni otrzymał odpowiednią pomoc i co ona obejmowała.

Sprawozdania z wywiadów środowiskowych zawierały opis sytuacji małoletniego – jego warunków mieszkaniowych, stosunku do szkoły i nauki, jego zachowania, stosunku do powoda/powodów oraz do rodzica biologicznego (w przypadku przysposobienia pasierba), stosunku do prowadzonego postępowania, jego relacji z innymi członkami rodziny, a także jego postrzegania sytuacji między rodzicami oraz odczuć związanych z zaistniałą sytuacją. Dodatkowo kuratorzy formułowali wnioski z przeprowadzonego wywiadu oraz w większości przypadków wskazywali swoje stanowisko w tej kwestii, oceniając, czy rozwiązanie przysposobienia będzie według nich zgodne z dobrem dziecka czy nie oraz jak w tej sytuacji kształtują się potrzeby dziecka.

3.2. Opinia Rodzinnego Ośrodka Diagnostyczno-Konsultacyjnego

Badania diagnostyczne przeprowadzane przez RODK były realizowane przez specjalistów w zakresie określonym przez sąd. Z analizy akt wynika, że sąd dopuścił dowód z opinii RODK w sześciu badanych sprawach dotyczących rozwiązania przysposobienia osoby małoletniej. Celem badań było uzyskanie odpowiedzi na następujące pytania: jakie są związki emocjonalne małoletniego z powodem/powodami; czy nastąpiło definitywne zerwanie więzi pomiędzy małoletnim a powodem/powodami; czy istnieją jakieś szanse na odbudowanie więzi; czy dobro małoletniego nie ucierpi w przypadku rozwiązania przysposobienia; czy rozwiązanie przysposobienia wpłynie negatywnie na dalszy rozwój psychiczny dziecka; czy istnieją więzi pomiędzy małoletnim a rodzeństwem. Aby uzyskać tego rodzaju informacje, opinia RODK była sporządzana

na podstawie analizy akt danej sprawy, rozmów z rodzicami, rozmowy z małoletnim oraz jego badania psychologicznego. W niektórych przypadkach opinia opierała się na dodatkowych źródłach, takich jak: rozmowa z wychowawcą MOW, opinie ze spraw rozwodowych, okresowe opinie MOW, rozmowy z psychologiem, pedagogiem MOW i rodzeństwem małoletniego. Opinie były opracowywane przez zespół składający się z psychologa oraz pedagoga i stanowiły kompleksową diagnozę.

Każda opinia składała się z czterech głównych elementów: 1) opisu sytuacji opiekuńczo-wychowawczej małoletniego, 2) informacji o poszczególnych członkach rodziny, 3) wyników badania psychologicznego małoletniego, 4) wniosków.

Charakterystyka sytuacji opiekuńczo-wychowawczej dziecka obejmowała informacje na temat: struktury rodzinnej, sytuacji mieszkaniowo-bytowej małoletniego, sprawowanej opieki, stosowanych modeli wychowawczych, zaangażowania każdego z rodziców w opiekę nad małoletnim, problemów wychowawczych, trudności szkolnych, zmian w relacjach rodzinnych na przestrzeni czasu, a także stosunku przysposabiającego do małoletniego przed i po przysposobieniu oraz relacji małoletniego z przysposabiającymi, z rodzeństwem i innymi członkami rodziny, relacji między małżonkami.

Informacje dotyczące powoda/powodów dotyczyły: kwestii zdrowia psychicznego i fizycznego, ewentualnych nałogów, sytuacji zawodowej, relacji z dzieckiem, zaangażowania w opiekę nad dzieckiem, emocji związanych z zaistniałą sytuacją, stanowiska wobec rozwiązania przysposobienia oraz powodów wniesienia pozwu. W przypadku, gdy powództwo o rozwiązanie przysposobienia wnosił przysposabiający pasierba, opinia zawierała również informacje dotyczące rodzica biologicznego, w tym opis relacji między nimi, więzi uczuciowych i wzajemnych kontaktów. Zespół opiniujący zamieszczał w opinii także informacje na temat osobowości rodziców, to znaczy, jak przedstawiają oni siebie, a jak małoletniego, czy występują u nich jakieś zaburzenia, jakie są ich cechy charakteru oraz jaki był ich nastrój w trakcie badania.

Badania małoletniego opierały się głównie na rozmowie oraz różnych testach, np. projekcyjnych, więzi w rodzinie czy osobowości. W trakcie badania obserwowano też zachowania małoletniego. Dzięki temu zespół opiniujący wydawał opinię o małoletnim, która zawierała informacje o: zachowaniu i problemach wychowawczych dziecka, jego sprawności intelektualnej, postawie wobec powoda/powodów, uczuciach wobec powoda/powodów, łączącej go z powodem/powodami relacji, jakości relacji z rodzicem biologicznym, kontakcie z powodem/powodami, potrzebach dziecka, postrzeganiu siebie przez dziecko, jego odczuciach związanych z obecną sytuacją, odczuciach związanych z konfliktem rodziców (jeśli występował), atmosferze rodzinnej, wpływie sytuacji rodzinnej na dziecko, a także zaburzeniach dziecka.

Wnioski zawarte w opinii RODK stanowiły podsumowanie przeprowadzonych badań oraz odnosiły się do tezy organu zlecającego. We wnioskach zawierano informacje: czy wskazane jest rozwiązanie przysposobienia ze względu na dobro dziecka, czy też nie; jak rozwiązanie przysposobienia może wpłynąć na dziecko; czy istnieje więź między przysposobionym a przysposabiającym/przysposabiającymi oraz jaka jest jakość

tej więzi; czy istnieje szansa na poprawę lub odbudowę relacji między przysposobionym a przysposabiającym/przysposabiającymi; kto ponosi odpowiedzialność za rozkład więzi między stronami oraz jakie są tego przyczyny; jakie są potrzeby dziecka; jaki jest stosunek dziecka do obecnej sytuacji – rozwiązania przysposobienia.

Opinia RODK stanowiła kompleksowy opis sytuacji, w której funkcjonuje dziecko. Zawierała informacje o wszystkich członkach rodziny i szczegółowe badania psychologiczne dziecka. Biegli, sporządzając opinię, dążyli do uzyskania odpowiedzi na najistotniejsze kwestie związane z rozwiązaniem przysposobienia, czyli jak może ono wpłynąć na dziecko oraz czy jest ono zgodne z dobrem dziecka, czy też nie.

3.3. Zeznania świadków

Świadkowie zeznawali w pięciu badanych sprawach dotyczących rozwiązania przysposobienia osoby małoletniej. Świadków oraz okoliczność, na jaką mają oni zeznawać, wskazywały strony postępowania. Świadkowie najczęściej byli członkami rodziny lub znajomymi stron. Ich zeznania obejmowały następujące informacje: czy między przysposabiającym/przysposabiającymi a przysposobionym istnieje więź; jaki był stosunek przysposobionego do powoda/powodów i jak wygląda on aktualnie; jaki był stosunek powoda/powodów do przysposobionego i jak wygląda on aktualnie; czy kiedykolwiek nawiązała się więź między powodem/powodami a przysposobionym; jakie było zachowanie małoletniego wobec powoda/powodów; jakie było zachowanie powoda/powodów wobec małoletniego; kiedy i dlaczego pogorszyły się relacje między stronami; kto ponosi winę za zerwanie więzi; jak czuł się małoletni, gdy kontakty między nim a powodem/powodami były poprawne; jak aktualnie kształtuje się relacja małoletniego z drugim rodzicem – biologicznym (w przypadku przysposobienia pasierba); czy małoletni tęskni za powodem/powodami; kto zajmował się wychowaniem małoletniego; kiedy małoletni miał ostatni raz kontakt z powodem/powodami. Z przeprowadzonej analizy wynika, że zeznania świadków miały na celu ustalenie relacji łączących małoletniego z powodem/powodami oraz ich ewolucji w różnych okresach. Pozwalały również na weryfikację informacji przekazywanych przez strony postępowania.

3.4. Przesłuchania stron

Sąd dopuścił dowód z przesłuchania stron w siedmiu analizowanych sprawach. W przypadku spraw dotyczących rozwiązania przysposobienia pasierba przesłuchiwani byli zarówno powód, jak i rodzic biologiczny małoletniego, który najczęściej przyłączał się do sprawy jako interwent uboczny. Gdy z pozwem o rozwiązanie przysposobienia występował obydwoje przysposabiający, wówczas oni byli przesłuchiwani w charakterze stron. Sąd przesłuchiwał strony w celach informacyjnych lub na wskazaną okoliczność, np. w odniesieniu do sytuacji majątkowej stron, ich możliwości

zarobkowych i usprawiedliwionych potrzeb małoletniego. Istotne było też ustalenie, czy rozwiązanie przysposobienia jest zgodne z dobrem małoletniego, jakie są podstawy rodzicielskie powoda/powodów, jaka jest sytuacja opiekuńczo-wychowawcza małoletniego, jakie są relacje między stronami oraz czy istnieją przesłanki do rozwiązania przysposobienia.

Analiza przesłuchań powodów wskazuje, że ich zeznania najczęściej dotyczyły informacji o tym, kiedy powód poznał przysposobionego, czy przed przysposobieniem dziecka nawiązał z nim relacje i jaka była jej charakterystyka, jak dziecko zachowywało się wobec powoda, jaki jest aktualny stosunek powoda do dziecka, jaki był jego udział w wychowaniu, co spowodowało pogorszenie relacji, jakie trudności wychowawcze sprawiało dziecko oraz czy powód partycypuje w kosztach jego utrzymania.

W przypadku przesłuchania rodzica biologicznego dziecka jego zeznania koncentrowały się głównie na tym, jak dziecko czuje się w związku z prowadzonym postępowaniem, jak wcześniej kształtowały się relacje dziecka z powodem oraz jak wyglądają one obecnie. Istotne było również określenie, czy dziecko traktowało powoda jak rodzica, czy strona zgadza się na rozwiązanie przysposobienia oraz jak to może wpłynąć na dziecko.

Strony, które w trakcie postępowania były rozwiedzione lub w trakcie rozwodu, w czasie zeznań często poruszały kwestie swoich relacji małżeńskich. Wzajemnie oskarżały się i wytykały sobie błędy wychowawcze. Ponadto powodowie wskazywali, że zachowanie drugiego małżonka (biologicznego rodzica dziecka) znacząco wpłynęło na ich stosunek do przysposobionego, który w obliczu skomplikowanej sytuacji rodzinnej dystansował się od powoda. W sprawach dotyczących rozwiązania przysposobienia pasierba przesłuchanie stron pozwalało na ukazanie sytuacji dziecka z dwóch różnych perspektyw: powoda i „obrońcy”. Sąd, wysłuchując stron, miał zatem możliwość skonfrontowania różnych stanowisk, co umożliwiało weryfikację faktów istotnych dla rozstrzygnięcia sprawy.

3.5. Wysłuchanie małoletniego

Prawo dziecka do bycia wysłuchanym jest uznawane za jedno z najważniejszych praw, mające kluczowe znaczenie w ocenie jego dobra. Z analizy akt wynika, że dziecko zostało wysłuchane w czterech postępowaniach dotyczących rozwiązania przysposobienia. Z protokołów wynika, że sąd, wysłuchując małoletniego, dążył do uzyskania informacji na temat: świadomości małoletniego w zakresie toczącego się postępowania oraz konsekwencji ewentualnego rozwiązania adopcji; aktualnego stosunku małoletniego do powoda/powodów; aktualnych i wcześniejszych relacji małoletniego z powodem/powodami; warunków mieszkaniowych małoletniego; jego relacji z rodzicem biologicznym (w przypadku przysposobienia pasierba); aktualnych kontaktów małoletniego z powodem/powodami; zainteresowania ze strony powoda/powodów sprawami małoletniego; postaw wychowawczych wobec małoletniego; kontaktów i relacji

małoletniego ze swoim rodzeństwem; chęci poprawy swoich relacji z przysposabiającym/przysposabiającymi; zgody na rozwiązanie przysposobienia; potrzeby małoletniego w kontekście rodzinnym; źródeł problemów wychowawczych małoletniego.

Z analizy akt wynika, że małoletni byli wysłuchiwanymi po przeprowadzeniu przez kuratora wywiadu środowiskowego oraz sporządzeniu sprawozdania z jego przebiegu. Sąd, przystępując do wysłuchania, był też zaznajomiony ze stanowiskiem stron i informacjami otrzymanymi od przedstawiciela dziecka, co pozwoliło mu na uzyskanie ogólnego obrazu sytuacji, w jakiej znalazło się dziecko i pewnych wskazań w tym zakresie.

3.6. Przesłuchanie biegłych

Sąd postanowił przesłuchać biegłych w trzech badanych sprawach. Przesłuchano biegłych psychologów dziecięcych, którzy uczestniczyli w wysłuchaniu małoletniego. Ich zeznania dotyczyły opinii na temat rozwiązania przysposobienia oraz uzasadnienia zajmowanego stanowiska w tej kwestii. Biegli wyjaśniali, w jaki sposób rozwiązanie przysposobienia może wpłynąć na małoletniego. Odnosili się także do indywidualnych doświadczeń dziecka, jego cech, postaw i potrzeb.

3.7. Pozostałe dowody

Do pozostałych dowodów, które były dopuszczane przez sąd lub składane przez stronę (w zależności od konkretnej sprawy), zaliczają się: akta spraw o przysposobienie, akta spraw rozwodowych rodziców małoletniego, opinie z MOW, opinie z MOS, akta spraw opiekuńczych małoletnich, postanowienia o ograniczeniu władzy rodzicielskiej oraz informacje dotyczące nauki małoletniego (orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego, opinie szkolne, świadectwa szkolne). Należy zaznaczyć, że akta dotyczące innych spraw sądowych nie były fizycznie dołączane do akt spraw o rozwiązanie przysposobienia. Sąd zapoznawał się z nimi, a następnie były one odsyłane do właściwego sądu.

Opinie z ośrodków zawierały informacje na temat ewentualnych zaburzeń u dziecka, demoralizacji małoletniego, trudności szkolnych i ich przyczyn, funkcjonowania podopiecznego w ośrodku oraz przebiegu procesu jego terapii, jeśli była prowadzona. Opinie zawierały także informacje o rodzicach – czy odwiedzają oni dziecko, czy są zaangażowani w proces wsparcia oraz jaki jest ich stosunek do małoletniego.

Informacje dotyczące nauki małoletniego (orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego, opinie szkolne, świadectwa) najczęściej miały na celu wykazanie problemów szkolnych, trudności wychowawczych oraz zachowania dziecka w środowisku rówieśniczym.

4. Podsumowanie

Z przeprowadzonych badań wynika, że w procesie ustalania sytuacji faktycznej dziecka zbierano informacje w trzech kategoriach czasowych: przeszłości, teraźniejszości i przyszłości. Ustalenia dotyczące przeszłości obejmowały okres od momentu pojawienia się powoda w życiu dziecka aż do złożenia pozwu. Sąd dążył do określenia, jak przebiegał proces przysposobienia oraz czy rodzice podejmowali świadome decyzje w tym zakresie. Istotnym elementem było również zrozumienie historii relacji między rodzicami a dzieckiem, w tym pozytywnych i negatywnych wydarzeń, które miały miejsce, procesu wychowawczego, wreszcie okoliczności, które doprowadziły do pogorszenia tych relacji, a w konsekwencji do zerwania więzi i kontaktów. Poznanie przeszłości jest kluczowe, zwłaszcza w kontekście oceny działań rodziców oraz wskazania przyczyn rozkładu relacji i odpowiedzialności poszczególnych stron.

Ustalenia dotyczące teraźniejszości odzwierciedlały aktualną sytuację dziecka. Sąd analizował środowisko opiekuńczo-wychowawcze małoletniego, jego stan zdrowia oraz relacje z powodem/powodami, rodzeństwem i osobami sprawującymi nad nim bezpośrednią opiekę. Ważna była odpowiedź na pytanie, czy i jakie problemy wychowawcze sprawiają małoletni, czy występują one jedynie w środowisku rodzinnym, czy także w środowisku rówieśniczym. Ustalenia dotyczące aktualnej sytuacji dziecka pozwoliły na zidentyfikowanie jego potrzeb oraz ocenę, w jaki sposób są one zaspokajane.

W kontekście przyszłości sąd starał się określić, czy i w jakim stopniu możliwe jest odbudowanie prawidłowych relacji między powodem/powodami a przysposobionym. Istotne było przy tym ustalenie, czy małoletni jest świadomy konsekwencji związanych z rozwiązaniem przysposobienia oraz jak mogłoby to na niego wpłynąć. Kluczowe było ponadto zebranie informacji na temat wsparcia, jakie powinno zostać udzielone małoletniemu i w jaki sposób. Należy podkreślić, że nie w każdej sprawie, w której istniała możliwość pozbawienia małoletniego rodziny, sąd oceniał sytuację rodzinną i społeczną, w jakiej mógłby znaleźć się on po rozwiązaniu stosunku przysposobienia. W przypadku wspólnego wystąpienia małżonków z powództwem zebrane w toku postępowania informacje powinny dotyczyć rodziny pochodzenia małoletniego.

Zebranie informacji z każdego z wymienionych okresów umożliwia sądowi dokonanie wszechstronnej oceny sytuacji w odniesieniu do indywidualnych doświadczeń rodzinnych dziecka. Przeszłość pozwala poznać i zrozumieć czynniki mające wpływ na obecną sytuację, teraźniejszość dostarcza informacji o aktualnych wydarzeniach, emocjach i potrzebach, a przyszłość umożliwia przewidywanie najkorzystniejszych działań oraz ich konsekwencji dla dziecka. Biorąc pod uwagę te trzy okresy, sąd może uzyskać pełniejszy obraz sytuacji dziecka, co pozwala na właściwą kwalifikację ważnych powodów oraz ocenę dobra dziecka.

Z przeprowadzonej analizy wynika, że kluczowe aspekty, które miały znaczenie w ocenie dobra dziecka, dotyczyły: relacji rodzinnych i społecznych, w szczególności początkowego kształtu stosunków między stronami przysposobienia, przyczyn zmian w relacjach

rodzinych oraz aktualnych i przyszłych więzi między członkami rodziny; stanu psychofizycznego dziecka; jego potrzeb; możliwych konsekwencji rozwiązania przysposobienia; odczuć dziecka związanych z aktualną sytuacją; jego sytuacji mieszkaniowo-bytowej i edukacji; a także stanu psychofizycznego rodziców.

Z powyższego wynika, że potwierdzają się słowa badaczy, iż w procesie oceny dobra dziecka niezbędne jest zaangażowanie specjalistów mających fachową wiedzę z zakresu psychologii, rozwoju dziecka, rozwoju społecznego, pedagogiki, a nawet medycyny. Takie interdyscyplinarne podejście pozwala na pełniejszą i bardziej zrównoważoną ocenę sytuacji dziecka oraz rzeczywiste zrozumienie jego dobra. Ważne, aby zebrany w toku postępowania materiał pochodził z różnych źródeł. Przeprowadzone badania pokazują, że zgromadzone informacje często odnosiły się do tych samych faktów, co umożliwiało stworzenie bardziej złożonego i pełniejszego obrazu analizowanych zdarzeń, uwzględniającego różnorodność interpretacji i doświadczeń. Każdy element dowodowy ukazywał inną perspektywę, aspekty, niuanse i szczegóły, które mogły być pomijane lub inaczej interpretowane przez pozostałe źródła. Różnorodność dowodów umożliwiała konfrontację i porównanie różnych wersji wydarzeń.

Interdyscyplinarne podejście sprzyja lepszej ochronie dziecka, które z uwagi na wiek, niedojrzałość i nieporadność nie jest w stanie podejmować bezpośrednich działań. Jest to szczególnie istotne w postępowaniach dotyczących rozwiązania przysposobienia, w których mogą pojawiać się próby przedstawiania sytuacji w sposób niekorzystny i krzywdzący dla dziecka. Dlatego ważne, aby sądy nie ograniczały dowodów, w tym nie pomijały wysłuchania małoletniego, jeśli jest to możliwe. Wysłuchanie dziecka pozwala lepiej zrozumieć jego potrzeby, pragnienia i odczucia, ponieważ styl wypowiedzi dziecka różni się od stylu sporządzanych opinii czy wypowiedzi dorosłych. Dodatkowo umożliwienie dziecku wypowiedzenia się może dać mu poczucie, że nie jest ono pomijane, a jego zdanie ma znaczenie.

Podsumowując, należy stwierdzić, że rzetelny i prawidłowy proces ustalania faktów przez sąd stanowi zabezpieczenie dobra dziecka. Proces ten nie jest jednak ujednolicony i w każdej sprawie o rozwiązanie przysposobienia może opierać się na różnych dowodach, ponieważ każda sprawa między rodzicami a dziećmi dotyczy szczególnych, konkretnych okoliczności. Rodziny różnią się relacjami, dynamiką i problemami. Niemniej jednak sąd, aby mieć pełny obraz sytuacji, musi zastosować interdyscyplinarne podejście i zebrać oraz zweryfikować informacje dotyczące przeszłości, teraźniejszości i przyszłości. Wydanie rozstrzygnięcia zgodnego z dobrem dziecka będzie najczęściej rozwiązaniem wystarczającym, zaspokajającym jego kluczowe potrzeby i interesy, których zabezpieczenie lub ochrona są jeszcze możliwe. Takie rozwiązanie można uznać za adekwatne w danej sytuacji małoletniego i minimalizujące ryzyko eskalacji konfliktu.

Literatura

- Andrzejewski M., *Application of the Clause of the Good of the Child: Reflections Inspired by the Decision of the Supreme Court on the Creation of Foster Families*, „*Studia Iuridica Lublinensia*” 2021, nr 5, s. 29–51.
- Arczewska M., *Dobro dziecka jako przedmiot troski społecznej*, Zakład Wydawniczy Nomos, Kraków 2017.
- Białas J., Górczyńska M., Witko D., *Badanie dobra dziecka w postępowaniach detencyjnych. Standardy międzynarodowe i krajowe oraz propozycja procedury badania dobra dziecka w postępowaniach dotyczących umieszczania cudzoziemców w ośrodkach strzeżonych w Polsce*, Helsińska Fundacja Praw Człowieka, Warszawa 2020.
- Bielecki M., *Dobro dziecka jako przesłanka korzystania z jego prawa do wolności religijnej*, „*Studia z Prawa Wyznaniowego*” 2004, nr 7, s. 233–243.
- Bodio J., *Pojęcie dobra dziecka w postępowaniu opiekuńczym – zarys problematyki* [w:] *Honeste Procedere. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Kazimierzowi Lubińskiemu*, red. A. Laskowska-Hulisz, J. May, M. Mrówczyński, Wolters Kluwer, Warszawa 2018, s. 67–84.
- Charmaz K., *Teoria ugruntowana. Praktyczny przewodnik po analizie jakościowej*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2009.
- Choduń A., Gomułowicz A., Skoczylas A., *Klauzule generalne i zwroty niedookreślone w prawie podatkowym i administracyjnym. Wybrane zagadnienia teoretyczne i orzecznicze*, Wolters Kluwer, Warszawa 2003.
- Ciepla H., *Artykuł 125 [w:] Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. K. Piasecki, LexisNexis, Warszawa 2011.
- Długoszewska I., *Dobro dziecka jako wyłączna przesłanka ograniczenia władzy rodzicielskiej* [w:] *eadem, Przesłanki oraz skutki ograniczenia i pozbawienia władzy rodzicielskiej*, LexisNexis, Warszawa 2012.
- Dolecki H., *Art. 125 [w:] Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. H. Dolecki, T. Sokołowski, Wolters Kluwer, Warszawa 2013.
- Drózd M., Pilarz K., *Znaczenie klauzuli „dobra dziecka” w prawie rodzinnym krajowym i międzynarodowym na podstawie instytucji przysposobienia* [w:] *Klauzule generalne w prawie krajowym i obcym*, red. L. Zacharko, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2016.
- Gibbs G., *Analizowanie danych jakościowych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2011.
- Gromek K., *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2018.
- Holewińska-Łapińska E., *Rozwiązanie stosunku przysposobienia w orzecznictwie sądów powszechnych w latach 2010–2011*, „*Prawo w Działaniu. Sprawy Cywilne*” 2013, t. 14, s. 121–176.
- Jędrejek G., *Kodeks rodzinny. Komentarz*, Wolters Kluwer, Warszawa 2017.
- Konecki K., *Studia z metodologii badań jakościowych. Teoria ugruntowana*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2000.
- Lansdown G., *Every Child's Right to Be Heard. A Resource Guide on the UN Committee on the Rights of the Child General Comment No. 12, Save the Children UK*, London 2011.
- Leszczyński L., *Pojęcie klauzuli generalnej*, „*Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska*” 1991, vol. 38, nr 12, s. 157–172.
- Leszczyński L., *Stosowanie generalnych klauzul odsyłających*, Wolters Kluwer, Kraków 2001.
- Łobocki M., *Wprowadzenie do metodologii badań pedagogicznych*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2001.

- Łukasiewicz R., *Dobro dziecka a interesy innych podmiotów w polskiej regulacji prawnej przysposobienia*, Wolters Kluwer, Warszawa 2019.
- Moszyński R., *Przysposobienie*, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1954.
- Op de Beeck H., Herbots K., Lembrechts S., Willems N., Wlieghe K., *Najlepiej pojęty interes – między teorią a praktyką*, „Dziecko Krzywdzone. Teoria, Badania, Praktyka” 2017, t. 16, nr 2, s. 127–222.
- Piaskowy A., *Klauzule generalne w projekcie nowego kodeksu cywilnego*, „Transformacje Prawa Prywatnego” 2021, nr 3, s. 49–67.
- Pisarska A., *Psychologiczne i prawne aspekty dobra dziecka*, „Kwartalnik Naukowy Fides et Ratio” 2020, vol. 41, nr 1, s. 224–240.
- Stadniczeńko S.L., *Prawo dziecka do wychowania w rodzinie [w:] Konwencja o prawach dziecka. Wybór zagadnień (artykuły i komentarze)*, red. S.L. Stadniczeńko, Biuro Rzecznika Praw Dziecka, Warszawa 2015, s. 85–118.
- Stojanowska W., *Dobro dziecka jako instrument wykładni norm konwencji o prawach dziecka oraz prawa polskiego i jako dyrektywa jego stosowania [w:] Konwencja o prawach dziecka. Analiza i wykładnia*, red. T. Smoczyński, Ars boni et aequi, Poznań 1999, s. 81–110.
- Stojanowska W., *Rozwód a dobro dziecka*, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1979.
- Zajączkowska-Burtowy J., *Ustawowe formy kontaktów z dzieckiem [w:] eadem, Kontakty z dzieckiem. Prawa i obowiązki*, Wolters Kluwer, Warszawa 2020.
- Zajęcki M., *Aksjologiczna interpretacja prawa (studium z metodologii i teorii prawa)*, Wydawnictwo Naukowe Semper, Warszawa 2017.
- Zermatten J., *The Best Interests of the Child. Literal Analysis, Function and Implementation*, Working Report 2010, https://www.korczak.fr/m5prod/colloques_afjk/palais-bourbon_20nov2010/doc_interet-superieur-de-l-enfant/zermatten-jean_art3-the-best-interests-of-child_46p_en.pdf (dostęp: 11.07.2024).
- Ziembiński Z., *Unormowania prawne a unormowania moralne w sferze prawa rodzinnego PRL*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1977, z. 39, s. 11–24.
- Ziembiński Z., *Wstęp do aksjologii dla prawników*, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1990.

Inne dokumenty

- Biuro Analiz, Dokumentacji i Korespondencji, *Przysposobienie i piecza zastępcza w Polsce*, Warszawa 2021.
- Komisja Europejska, Dyrekcja Generalna ds. Sprawiedliwości i Rada Europy, Wytyczne Komitetu Ministrów Rady Europy w sprawie wymiaru sprawiedliwości przyjaznego dzieciom przyjęte przez Komitet Ministrów Rady Europy w dniu 17 listopada 2010 r. wraz z uzasadnieniem, <https://data.europa.eu/doi/10.2838/28483> (dostęp: 11.07.2024).
- Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, *Adopcja drogą do rodzicielstwa. Informator dla kandydatów do przysposobienia dziecka*, Warszawa 2017.

Orzecznictwo

- Wyrok SN z dnia 17 grudnia 1965 r., I CR 309/65, LEX nr 374.
- Wyrok SN z dnia 16 listopada 1966 r., I CR 385/66, LEX nr 4601.
- Wyrok SN z dnia 6 września 1968 r., I CR 249/68, LEX nr 167411.

Wyrok SN z dnia 5 kwietnia 1972 r., I CR 679/71, LEX nr 7079.
Wyrok SN z dnia 15 maja 1973 r., II CR 183/73, LEX nr 1673141.
Wyrok SN z dnia 5 września 1975 r., I CR 526/75, LEX nr 1963.
Wyrok SN z dnia 16 lutego 1976 r., IV CR 10/76, LEX nr 2006.
Uchwała SN Izba Cywilna z dnia 9 czerwca 1976 r., III CZP 46/75, LEX nr 1966.
Wyrok SN z dnia 12 października 1977 r., II CR 390/77, LEX nr 8010.
Wyrok SN z dnia 8 stycznia 1981 r., II CR 574/80, LEX nr 8295.
Wyrok SN z dnia 8 grudnia 1999 r., II CKN 711/97, LEX nr 519953.
Wyrok SN z dnia 22 marca 2001 r., V CKN 369/00, LEX nr 52488.
Wyrok TK z dnia 28 kwietnia 2003 r., K 18/02, OTK-A 2003, nr 4, poz. 32.
Postanowienie SN z dnia 24 listopada 2016 r., II CA 1/16, OSNC 2017, nr 7–8, poz. 90.
Wyrok SN z dnia 13 września 2017 r., IV CSK 191/17, LEX nr 2398362.

Abstract

Marta Laskowska

Factors to be Assessed and Qualified in Court Proceedings Relating to Adoption Dissolution: Examination of Files of Cases Conducted by District Courts of Warsaw

Adoption dissolution is a complex and demanding process that is based not only on legal regulations, but also on aspects related to other fields, such as psychology, pedagogy, sociology, and morality. This process requires special attention to the child, his or her difficult situation and needs. Any actions must be conducted with great precision, caution, and even delicacy. Therefore, the article focuses on the judicial practice of dissolving adoption. The study covered the files of cases conducted by district courts of Warsaw in 2006–2018. The aim of this research was to analyse and assess the role of information influencing the courts' decision-making processes, including the assessment of the child's best interests and the qualification of 'important reasons'. These activities allowed us to better understand the adoption resolution process, showing that behind every legal decision there are deep emotional, psychological and social issues, while opinions and analyses from various fields are not separate elements, but an integral part of a complex decision-making process. The research was qualitative in character, the research strategy was that of a multiple case study, and coding was adopted as the basic research tool of the method of analysing court files. The article emphasizes that in cases concerning adoption dissolution, a multi-faceted approach is necessary, because it allows for a detailed understanding of the factual situation of the child and balancing the legal criteria with the specific circumstances of each case. Moreover, the article indicates that grouping information in three time categories – past, present and future – enables an assessment of the child's best interests and a qualification of 'important reasons'. It is a valuable addition to the existing perspectives and provides a basis for further research in this area.

Keywords: adoption dissolution, child's best interest, important reasons, assessment of the child's factual situation